

ПОЗОРИШТЕ.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

Издави свагда о дану сваке представе на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 н. месечно. — Преплата се шаље Корнељу Јовановићу, који се из љубави према позоришту примио да разашље овај лист.

ЈЕВАНЂЕЉЕ ТОЛЕРАНЦИЈЕ.

СТОГОДИШЊА УСПОМЕНА.

(Наставак.)

Нацрт комаду био је у прози написан. Тај је сачуван. Њему је Лесинг додао више бележака о томе, како му је посао напредовао. Из тих бележака види се, да је израду, или верзификовање глуме своје зачео у половини новембра 1778. а довршио марта 1779. Али већ на брзо, по отпочетку рада, одмах је почео и штампати, тако, да је већ 1. децембра 1778. могао своме брату послати почетак глуме.

Прича из Бокачијевог „Декамерона“, за коју Лесинг вели, да је извор његовој глуми, само је у овој важан приказ један, а остало је све оригинално. У ономе, што је оригинално, мање се човек може дивити појетичној инспирацији, него оштрини критичког духа, духа, који организује, који све делове радње к оној једној тачци приводи, до које је управо стало. Пак и она отетупања отуда, која се песнику учинила, да су целисходна — а нарочито на то служе, да се карактери јасније обележе — имају свога основа у томе, што је Лесинг сву ту мисао темељито про-студирао и поширио. У осталом причу о султану Саладину и Чивутину Мелхиседегу и није измислио Бокачијо, него ње већ има, у главним потезима бар, у „сто новела“ и у „Gesta Romanorum.“ Ј. Дунлоп, у својој „Историји песама у прози,“ мисли, да је већина прича, у којима као да има „спрдње са хришћанском религијом“, поникла од шпанских Чивута и Арапа, па и ова прича по свој прилици је потекла из какве год рабинерске традиције. Но томе насупрот мора се приметити, да има нека стара перзијска приповетка, која је доста слична „причи о прстену,“ али онде нити се мисли јудејска, нити хришћанска религија, него само три разне мухамеданске секте.

Било како му драго: Лесинг је тек црпео из

„Декамерона“, и то непосредно, а догађај сам у спољњим потезима оставио је поприлично непромењен. И код Бокачија је султан Саладин, који се — како је у новчаној неприлици — сећа неког „зјело“ богатог, а до зла бога тврдице Чивутина (Мелхиседега), кога, да би од њега лукавством измаио новаца, пита: „Коју веронауку држи за праву и истиниту, да ли јудејску или сараценску или хришћанску!“

Од тога, како је та прича изложена, само је у томе Лесинг одступио, што се код њега не рађа лукавство код јуначког Саладина, него што овога тек сестра му на то подстиче, — мотивовање, које за саму ствар до душе није битно, али је за карактере у комаду изврсно. Одговору, што га Бокачијев Чивутин даје, додао је Лесинг мотив, који је за његову етичну цел необично важан, на име, да прстен, што га отац свагда само једном од својих синова оставља, овоме не само највећи углед међу браћом даје, него да је у прстена уједно и тајна сила, да

„Човека омили богу и људима,“

а то је баш од највеће важности, кад се приме-не на све три религије. Код Бокачија се приповетка чивутова и свршује тиме, да три сина своје прстење не могу да разазнају једно од другога и да Чивутин тај пример примењује на све три религије. Све, што за тим још долази, препирка синова између себе, њихова тужба пред судијом и дивна одлука судијина, све је то Лесинг додао. Црта fine поруге, која можда лежи у првобитном извору, код Лесинга се раствара у узвишеност идеје и у величину њеног извађања.

Хтело се Лесинговом комаду да пребаци, да у њему Хришћани играју најнеповољнију улогу. Но при том се превиђа, да је Лесинг тај комад

писао изрично против хришћанске охолости и хришћанске интолеранције, јер се ова у нашим европским околностима ужасно осилила била, и јер је њему више на срцу лежала чистота оне религије, којој је сам припадао, него чистота икоје друге.

Са оном врстом „толеранције,“ која само хоће да трпи оно, што је негативно, немају Лесингови назови никаква посла, па је непојмљиво, да их још и данас има, који Лесинга у тој тачци рђаво разумеју. Против онога, што је у религији позитивно, Лесинг само онде говори, где оно у себи скрива и интолеранцију. Зар то позитивно Лесинг не штеди н. пр. у крсташу витезу, * томе ремеку хришћанске скромности, простосрдачности и побожности? Погрешке младог крсташа погрешке су његове младости, рђаве стране његовог сталежа. Овима у пркос слика њега песник ипак као пријатну мушку отворену нарав.

Међу хришћанским лицима у комаду — изврсна карактеристика. Даје тек се више односи на жену, него на хришћанку — само је патријарх насликан безобзирном строгашћу, као саможиви, охоли пона, коме само на срцу лежи моћ свештенства, не пак чистота и величина хришћанства. У осталом и та је слика хисторична. Оригинал јој беше патријарх Праклије у Јерусалиму, опште познати узор неваљалства, а Лесинг вели у једној од примедба, што их је дометнуо своје нацрту у прози, да му је жао, што тај патријарх у његовом комаду „ни далеко тако рђав не изгледа, као што је у хисторији.“ На сваки начин је Лесинг у султану Саладину, који је управо хисторички карактер комада, узор, по коме га је израдио, јако полепшао и оплеменио. Али Саладин се исто тако не може сматрати као репрезентанат мухамеданске вере, као год што није ни патријарх заступник хришћанске, а Натан јудејске вере.

Натан, као главно лице у комаду, мораде постати и заступник моралне идеје тог комада. То је Лесингу већ прописано било грађом за новелу. Ко отуда изводи, да је у тој глуми „Чивут“ уздигнут, и то тако, да су тиме Хришћани понижени, тај пре свега заборавља, да Натан и није представљен као строг „Чивут,“ него као „му-

драц,“ не као мудри Чивут, него као „мудрац“ у опште. Само као такав био је у стању Реху однеговати нити као Хришћанку, нити као Чивуткињу, него у религији морала и човекољубља, као затуцани Чивут Натан би најмање могао кога настављати у таквој светској религији човекољубља.

Али је училац те религије сам песник, сам Лесинг. Хтедохе неки, да представе као узор Натану Лесинговог пријатеља Мојсија Менделсона. Но Лесингу није требало никаквога узора, а то, што се о неком тобожњем узору говори, даје се на то свести, да је Лесинг, кад је Натана писао, Мојсија Менделсона поштовао и љубио. Да је Лесинг јудејској религији исто тако пребацио интолеранцију, доста доказују речи, које он у Натану (2 чин, 5 приказ) младом крсташу витезу у уста меће, о интолеранцији вере јудејске, чивутског народа.

„Његове гордости,

Да гордости оне од старина
Спрам Хришћана па и Мусулмана.
Само његов бог да је прави бог!“

То је рођена мисао песникова, који опет сам, у особи Натана, на то одговара:

„Шта је народ?

Зар Хришћанин један и Чивутин
Пре је био Хришћан и Чивутин
Него човек?“

Но врло је добро Мојсије Менделсон судио, кад је рекао, да баш хришћанству служи на највећу част Лесингова глума; јер народ, у кога се један човек до те висине мисли могао успети, народ тај морао је бити јавно обавештен у свему, морао је стајати на највишем ступњу образовања.

Кад, не обзирући се на велики узвишени смер, који нам јасно и бистро као еунце из Лесингове глуме светли, испитамо драматску вредност њену, можемо мирним срцем изрећи, да у „Натану“ права драматска жица није баш најјача. Сва акција, што ју је Лесинг изумео, састоји се из сродничких заплета, или управо из решавања истих, јер то, што патријарх Натану грози, једва да доноси јачег покрета у целу ствар, јер не носи за собом никакве последице. Али и замрсивање разних сродничких одношаја и обавештење о њима, ма да је извршено, као и цела група карактера, служи једино великој идеји драмата, и има у себи врло мало драматичнога или појетичнога, ма да се у изрази, у живој боји це-

* Тако преводи побојни Хацић-Светић назив: Tempelherr, по вели и „крстоносац.“

лине показује песник правог соја. Још већма, да богме, у савршеном и живом приказу карактера. У тим карактерима је тежиште целине, не у акцији, која се развија. Они призори, који нам

душу најјаче потресају, добили су снагу за то у великој вештини песниковој, којом зна да даде најживља израза најдубљим и најтајнијим осећањима својих особа. (Свршиће се.)

Ж И С Т И Њ И.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(Потурица“. Драма у 4 чина, од Ивана Кукуљевића Сакциноског, приказана је у недељу 18. фебруара о. г.)

Потурица је од старијих драма у репертоару нашег позоришта, те је већ више пута приказана, а сигурно ће се још приказивати. Ако узмемо у обзир то, што је досад више пута давана та драма, то смо ослобођени такви од ближег погледа у њу саму, у њену садржину, и т. д. Али ако помислимо, да ће се она још представљати, онда смо у праву, да проговоримо коју више о њојзи.

„Потурица“ је пуна тужних успомена о насиљу турском у Босни и Херцеговини. И сама главна мисао о њојзи јесте насиље једно, само насиље вештачки удешено. Отимање хришћанске девојке од жива оца удешава кајмакам Селим фино и промишљено. Кроз пуна 4 чина тражи он начина, да отме Бојану, Мијатову кћер и Влаткову заручницу, и на послетку му све уништи брат рођени — Тројан. Гледећи „Потурицу“ мора нам пасти у очи, како је пуна приповедака и особито философије. Свака је особа мали философ. Ту прости Херцеговци и Херцеговкиње философирају. Тако јако не би био кадар ко други, који је и нешто школа свршио и света прошао. Писац је Херцеговце уздигао мало у њихову умну изражајењу. Ово смо приметили, да је више, него што јесте, али се даде наћи у драми и онога, чега нема. Нема у њојзи баш онога, што би јој име одбранило, нема драмских момената. „Потурица“ као драма доста је слаба драма. У нас је мало драма, а још мање ваљаних, или бар приличних драма. Као драма могао би „Потурица“ изостати, али не може изостати као жива књига беснила турског, или још више потурчењачког, јер је потурица грђи од Турчина. Многи су изашли задовољни из позоришта после представе, али тих је од публике било; рецензент не може потпуно задовољан бити. Суд публичин и суд рецензентов јесу два разна суда, и врло често се не слажу, но, ако је публика задовољна — рецензент мора из куртоазije капитулисати.

Улоге су биле раздане новим члановима позоришне дружине. Тако је у недељу приказивао нам потурицу Селима г. Ружић (ми га тада први пут гледасмо у тој улози), а пређе покојни Телечки и доцније Брани. Телечковог и Бранијевог Селима гледасмо давно: доста смо већ заборавили, а тада још и не судисмо као данас — те за то нам се ваљда и представа г. Ружића више допала. Места, где има Селим да покаже своје славољубље, па онда, где се плаши свога дела, себе самога, приказао нам је г. Ружић са свим пластично, да му ни сам Селим не би забавио. Г. Јовановић и г. Рајчевић (Џафир и Смаил) одвек су Србенде, а и почетници, те им стари Турци нису од руке ишли; још други се добро држао. Г. Рајковић (Влатко) је тога вече ра

хтео и гласом ваљда да покаже, да је Херцеговац, јунак, кад је онако викао. Мислимо лакши и одмернији тон боље би приличио. Игра и кретање му било је са свим на свом месту. Г. Зорић је у јадном и тужном Херцеговцу имао прилике да покаже, шта уме, и извео је све старачке и плашљиве рајинске призоре као и лаку веру у реч Селимову добро, али није могао пред Влатком, пред својим тако рећи зетом, да се отресе оног ропског понашања, кога се држао иначе добро пред Селимом. Какав је био пред кајмакамом такав и пред зетом, а допустиће нам, да се то даде учинити врло лако, кад би само погледао, кога има пред собом. Гадну улогу Мусијину извео је г. Добриновић врло лепо, ако се даде уопште лепо извести та улога. Сметао нам је само његов низак узраст. Међу тим ми смо видели да он може бити и јуначина на да скама, а не само шаљивчина. И Тројана је г. Лукић погодио. Честит карактер је благодарна улога, ма се и не приказивала добро, али кад се добро изведе, онда се представљач свакоме мора допасти. Нама је жао, што су се његове братске речи у последњој радњи одбиле од Селима, и што није успео, ма да му је писац ставио на расположење многе разлоге, и ма да има добро да се подухвати, да не би уморио и себе и публику. Дијалог је гај био развијен. И остали мушки одговорили су својим задатцима, толико, колико им допустише њихове младе снаге. — Нек извне женске, што их сепарирамо од мушких и што на крају о њима говоримо. Тако су и на листи уписани. Поред читавог туцета мушких долазе тек три женске: Бојана (гђа Рајковићка), Маргита (гђа В. Хаџићева) и Смиља (гђца Ј. Поповићева) па и од ових Маргита се силом утутнула између Бојане и Смиље. Бојана је женска јуначка. И слабој женској тешко ју је представити, а још мање могли смо то очекивати од гђе Рајковићке, која се налази у своме елементу, кад приказује наивну и лакоумну девојчицу, но међу тим труд и студија учинили су и овде своје. Гђца В. Хаџићева је незнатну улогу зачинила лепим одељом и благим „утешителним“ гласом. Притворну Смиљу, гадну Смиљу схватила је гђца Ј. Поповићева и ма да јој је ружан карактер пробудио негодовање у публике, ипак је заслужила наше признање. На послетку примећујемо у опште, да се више пазе на нагласак, кад се говори у стиховима, јер је врло неугодно слушати незгодан и погрешан нагласак, а у „Потурици“ се ово јако примећавало. Осим тога женском особљу служи у похвалу, што улоге научи свагда, а неким мушкима не би шкодио, кад би улоге који пут више прочитали и приправнији изишли на позорницу. Тада и публика не би била тако сретна, да слуша два пут једно исто: из шапачевих и представљачевих уста, а представљач би остао у добром гласу код гледалаца. С. М.

Издаје управа српског народног позоришта.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

31. ПРЕДСТАВА.

У ПРЕТПЛАТИ 21.

У НОВОМЕ САДУ У УТОРАК 27. ФЕБРУАРА 1879.

По други пут:

ДЕВОЈАЧКИ ЗАВЕТ.

Шаљива игра у 5 чинова, од грофа Александра Фредра, превео Ј. Е. Томпф.

О С О Б Е:

Дубровска	Ј. Поповићева.
Анђелија	М. Рајковићка.
Клара	Л. Хаџићева.
Радостин	Рајковић.
Густав	Ружић.
Албин	Лукић.
Иван слуга	Поповић.

У четвртак 1. марта по други пут: „Стриц.“ Позоришна игра у 5 чинова, написала принцеза саксонска Амалија, превео Ј. Ђорђевић.

Умољавају се поштовани претплатници, да би први а сада већ и други део своје претплате изволели исплатити у трговини браће М. Поповића.

Улазнице могу се добити у писарници позоришној од 9—12 пре подне и од 3—5 сахата после подне, а у вече на каси.

ПОЧЕТАК У 7 А СВРШЕТАК У 10 САХАТА.